

YAZILI BASINDA HABER CÜMLELERİNİN ANALİZİ*

Selcen ÇİFCİ*

ÖZET

Araştırmada, bir iletişim formu olarak haber cümlelerinin taşıdıkları ve taşımaları gereken nitelikler üzerinde durulmuş, mevcut yazılı basından aynı haberlerin veriliş biçimleri derlenerek aralarındaki ortaklıklar ve farklılıklar vurgulanmıştır. Bu amaçla günlük yazılı süreli yayın organlarından tiraj sıralamasına göre ilk beşte bulunanlar seçilerek haber yazıları derlenmiş, on günlük süreçte derlenen yazılar haber iletişim biçiminin kurallarına göre ve habere yapılan etkiye göre sınıflandırılmıştır; etkinin açık nedenleri irdelenerek, iletişimi bozucu veya okuyucuyu yanıltıcı anlatım tekniklerine dikkat çekilmiştir. “Haber” kavramının medya okur-yazarlığı çerçevesinde nasıl anlaşılması gerektiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Haber cümlesi, haber, gazete.

ANALYSIS OF HEADLINES IN WRITTEN PRESS

ABSTRACT

In this study, It's focused on the qualities of news sentences (News sentences refer to the sentences that could be seen in newspaper and written press) It's stressed the similarities and the differences of news sentences that in written press. Five newspaper that're rated in bestseller list are investigated the techiques of expression which could fake the news readers are how should be understood the concept of “News” is explained in the context of media literacy.

Keywords: News sentence, news, newspaper.

GİRİŞ

Haber ve Haber Cümlesi Nedir?

“Haber”, çok genel tanımıyla *bilgi* anlamında kullanılmaktadır. Türkçe Sözlük'te verilen tanımı da kavramın bu yönünü vurgulamaktadır: “1. Bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi, salık. 2. İletişim veya yayın organlarıyla verilen bilgi. 3. Bilgi.” *Haber cümlesi* ise bir olayı, olguyu, bilgiyi bir başkasına aktarmak, iletmek amacıyla kurulmuş cümledir. Gramer alanındaki haber cümlesi (kipi) tanımları da bu tanımın gramer bakımından ifadesinden ibaret görünmektedir: Haber (bildirme) kipleri, müspet veya menfi olarak, yapılan veya yapılacak olan hareketleri haber veren kiplerdir. (Ergin, 1985: 289)

Haber Cümlesinin Nitelikleri Nelerdir?

Bireyler arası iletişimde aktarılan haber cümleleri, kişilerin birbirleriyle ilişkilerinin tür ve derecesine göre değişebilmektedir. Buna herhangi bir şekilde sınır getirmek mümkün değildir ve belki doğru da değildir; ancak, kamuya bilgi veren kurumsal haber kaynaklarının bir haber

* Bu çalışma, 17 Nisan 2009 tarihinde “I. Uluslararası Kitle İletişim Araçlarında Türkçenin Kullanımı” Sempozyumunda bildiri olarak okunmuş, ancak hiçbir şekilde (özet veya tam metin) yayınlanmamıştır.

* Uşak Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü, elmek: selcen73@gmail.com

cümlesini kurarken dikkat etmesi, uyması gereken birtakım kurallar vardır. Bu kuralların bir kısmı moral değerlerle, bir kısmı da yazma tekniği ile ilgilidir.

Haberde olması gereken ve beklenen özellikler: Önem, ilginçlik, yakınlık, duygusallık, sık tekrarlanma, hedef kitlenin genişliği, en büyük olmak, en küçük olmak, tek olmak, ilk olmak, meşhur olmak, merak uyandırmak (Banar, 206: 4) gibi temel niteliklerdir. Bu nitelikler, haberin değerini, okunurluğunu azaltan ya da artıran önemli kriterlerdir. Ancak, bunlar haberin güvenilir ve doğru olmasıyla doğrudan ilgili unsurlar değildir. Haberin değerli ve güvenilir olması için şu kriterlere de uygunluk göstermesi gerekmektedir: Tarafsızlık, kişilik haklarına ve sosyal değerlere saygılılık gibi. Elbette ki bu ölçülere göre, bir haber oluşturulmamalı, tespit edilen ve haber değeri bulunan olaylar ve olgular yukarıdaki kriterlere göre sunulmalıdır.

Çalışmada haber cümlelerinin nitelikleri üç grupta toplanarak değerlendirilmiş ve elde edilen haber bulguları bu sınıflandırma çerçevesinde değerlendirilmiştir: a) Haber cümlesinin gramer bakımından özellikleri b) Haber cümlesinin içerik bakımından taşıması gereken nitelikler c) Sunum tekniği bakımından haber cümlelerinin özellikleri

A. Gramer Bakımından Haber Cümlesinin Özellikleri Az sayıda sıfat ve zarfla tasvir edilmiş olmalı: Haber cümlesinde tasvir edilen ayrıntılar, okuyucu üzerinde duygusal etki bırakarak haberin niteliğini ve amacını değiştireceği gibi, dikkatin başka noktalara yönelmesine de yol açabilir. Ancak, haberin bütünlüğüne yardım edecek temel nitelikleri vurgulayan sıfat ve zarflara yer verilmelidir. Bunlardan tamamen sakınmak bulanık, muğlak bir haber cümlesi ortaya çıkarabilir; bu da haberin gövdesine ulaşan okuyucunun kafasını karıştırabilir.

Bilinmeyen kelimelerin ve terimlerin kullanılmasından kaçınılmalı: Basın yayın organları, genel bir hedef kitleye (kamuoyuna) haber aktardığı için hedef kitlenin bilgi alt yapısında olmayan terim ve başkaca bilinmeyen kelimeleri kullanmaktan kaçınılmalıdır. Mümkünse Türkçeleştirilmeli, metin içerisinde ise açıklamasını yapmalıdır. Yoksa, haber yeterince anlaşılamayacağı için değeri ve etkisi azalabilecektir.

Temel üç kipin dışına çıkmamalıdır: Gramer konusu olarak haber cümlesi: “Bir hareketin yapıldığını, yapılmakta olduğunu veya yapılacağını haber vermek, bildirmek amacıyla kurulan cümlelerdir.” (Cemiloğlu, 1994: 79) Basın yayın organlarında kullanılan haber cümleleri de bu tanımlara uygun olarak belirli geçmiş zamanda, gelecek zamanda ve şimdiki zamanda olmalıdır. Geniş zaman kipi haber vermede kullanılabilir uygun bir kip değildir. “Haber cümlesi”nin gramer tanımlarında sözü edilen kiplerden başka bir kiple kurulması doğru değildir. Ancak, bu durum magazin haberlerinde hoş görülebilirse de kamuoyunu ilgilendiren temel haber cümlelerinde farklı anlamalara yol açabilir.

Gramer bakımından “olumlu cümle”lerle kurulmalıdır: Olumsuz cümle yapıları, insan psikolojisini de olumsuz tutuma itebilmektedir. (Yüksel, 2006) “Beklenen sonuca ulaşamadı.” yerine, “Sonuç şöyle oldu.” demek daha doğrudur.

Haber cümlelerinde kullanılan yüklem: Haber cümlelerinde çok çeşitli fiiller yüklem olarak kullanılmaktadır. Bunların sayıları ve tam içerik analizleri başka bir çalışmanın konusunu oluşturabilir. Haber yüklemine tam olarak neyi aktardığına dikkat edilmeli; haberi propaganda boyutuna taşıyacak (özellikle parlak sözler) yüklem kullanmamaya özen gösterilmelidir. Bir okuyucunun şu şikâyeti bunu anlamlı biçimde vurgulamaktadır: “Eskiden büyüklerimiz bir şeyler «söylerdi» veya «derdi»; şimdi «mesaj verir» oldular. Artık «toplantı»ya tenezzül eden yok; hepsi «zirve yapıyor». Mesaj vermek'ten söz ediyorsunuz. Bence beteri var: «dedi, söyledi» yerine «şeklinde konuştu» diye biten haber cümleleri.” (Devrim, 2005)

Yalın ve olabildiğince kısa olmalıdır: Basit ve sıralı cümlelerin uzatılarak kullanılması hem anlatım bozukluğuna kolayca yol açabilmekte (Köstekçi, 1992), hem de bilgi metninin anlaşılmasını güçleştirmektedir. Haber cümlelerinde daha çok “iç içe birleşik cümleler”in kullanılması uygun görünmektedir. “Ki’li birleşik cümleler” ve “şartlı birleşik cümleler” ancak haberin alındığı kaynağın durumuna göre yer verilebilecek cümlelerdir.

B. Haber Cümlelerinin İçerik Bakımından Nitelikleri

Haberin ilk cümlesi/cümleleri 5N+1K’ye uygun olmalıdır: Bir haber cümlesi olayın nerede, ne zaman, nasıl, niçin, neyle, kim/kimler tarafından yapıldığını belirtecek şekilde düzenlenmelidir. (Banar, 2006: 128) Bilginin bu şekilde düzenlenmesi, haberciliğin temel kurallarındandır. Bu sorular, eğitim-öğretimde metin altı sorularının birinci tipini oluştururlar; cevabı metin içerisinde yer alan sorulardır. (Akyol, 2006: 227) Bir metin üzerinde farklı amaçlarla çalışabilmek için öncelikle metnin bu kurala göre anlaşılması gerekmektedir.

Abartılı ifadelerden kaçınılmalıdır: Abartılmış ifadeler ve zıtlıkların aşırı vurgulanması, bir konunun daha iyi anlaşılması için eğitim-öğretimde kullanılmaktadır. (Ergin, 1998: 68, 81) Ancak, bilgi verme amacıyla, objektif olunması gereken iletişimde abartılı ifadelerle başvurmak, içeriği de önemli ölçüde etkileyeceğinden bir propaganda etkisi meydana getirebilir. *Kesinliği olmayan veya hileli tahminler* gibi (propagandacritic, 2005), okuyucuları yersiz bir endişeye ya da korkuya sevk edebilir.

Öznel haber cümleleri kurmaktan kaçınılmalıdır: Haber yazan ile yorum yapanın görevi birbirine karıştırılmamalıdır. Habercinin görevi olmuş olanı, olmakta olanı ve biliniyorsa olacak olanı kamuoyuna ulaştırmada aracılık, elçilik etmektir. Haberciden her ne kadar bir makine objektifliği beklenemeyecekse de habercinin taşıdığı sorumluluğu yerine getirmesi beklenir. Aksi hâlde, kamunun habercisi olma niteliğini yitirip belli bir kesimin sözcüsü sıfatını alabilir.

İfadeler kesin anlamlar taşımalı: Belirsiz, bulanık ifadelerden kaçınılmalıdır. Bu tür ifadeler de “abartılmış ifadeler” gibi, okuyucu üzerinde propaganda etkisi meydana getirebilir; okuyucuyu yanıltacağı gibi, habercinin de güvenilirliğini zedeleyebilir.

Süslü anlatımdan uzak durulmalıdır: Süslü ve gösterişli haber ifadeleri, haberin vurgusunu ve etki gücünü artırmakla birlikte haberin içeriğini gerçeğinden farklı olarak, hileli biçimde değiştirebilir. Özellikle, belirli kişiler ve kurumlar için kullanılacak parlak sözler (glittering generalities) temel bir propaganda tekniğini yansıtmaktadır. (Burns, Roe, Ross, 1982: 255) Elbette, resmî gazete üslubu kullanılmayacaktır; ancak, sanat endişesine düşmek de habere itibarı etkileyecektir. (Dumanlı, 2003: 18)

C. Haber Cümlelerinin Sunum Tekniği Bakımından Nitelikleri

Haberin kaynağı belirtilmelidir: Haberın nereden veya kimden alındığı açık şekilde belirtilmelidir. “*bir üst düzey yetkili*”, “*istatistiklere göre*” gibi ifadeler, temel propaganda tekniklerinden “*transfer tekniği*”nin kullanıldığını işaret eder. Pek çok okuyucu bu gibi hileli kaynakları gerçeğinden ayırt edemez. Ayrıca, mutlaka bir haber teyit edilmiş olmalıdır. (Dumanlı, 2007: 49) Okullarımıza konan “Medya Okur-Yazarlığı” dersi de medyanın daha doğru anlaşılmasını sağlamak amacı yanında okuyucuyu basın yayının enformatik tuzaklarından korumak amacını taşımaktadır.

Farklı görüşler varsa mutlaka yer verilmelidir: Haberın kuralları, sanatın değil, bilimin kurallarına tâbidir. Bilimsel işleyişe uygun olarak âdil davranılmalı, haber bilimsel bir desenle sunulmalıdır. Aksi bir durum, habercilere zaman zaman hukukî sıkıntılar yaşatmasının yanı sıra habere konu olan kişi ya da kurumların haklarının ihlâli sonucunu doğurmaktadır.

Haber cümlesi doğruyu yansıtmalıdır: Yanlış ve yalan haber, haber kurumlarına olan saygı ve güveni elbette zedeleyecektir. (Dumanlı, 2003: 16) Bu niteliğin izaha ihtiyacı yoktur. Haber cümlelerini bu bakımdan incelemek başka bir uzmanlık alanını ve başka bir çalışmayı gerektirmektedir. Bu çalışmada haber cümlelerinin bu yönü incelenmemiştir.

Özne ile yüklem birbirine yaklaştırılmalıdır: Sunum tekniği bakımından haberin vurgusunu güçlendirmek amacıyla özne, yükleme yakın tutulmalıdır.

Soru cümleleriyle sunulmamalıdır: Soru cümlesi, doğru ve etkili bir haber cümlesi değildir. Özellikle retorik (Özdemir, 2002: 95; Kılıç, 2005: 95) sorular haber cümlesini etkileyici kılabilir, önemli bir içerik vurgusu sağlıyorsa da haber cümlesine öznellik kattığından dolayı haberin içeriğine de zarar verebilmektedir.

Okuyucunun ilgisini çekmelidir: Haberin ilgi çekmesi oranında değer kazandığı bilinmektedir. İlgi çeken haberin hedef kitlesi daha geniş olmaktadır. Ancak, haber cümlesinin ilgi çekiciliği “hedef kitle” normunun dışındaki unsurlarla sağlanmamalıdır. (Dumanlı, 2007: 52) Gerçekten ilgi çeken haberler zaten pek çok yayın organında paralel haber olarak yer almaktadır. Çok ilgi çekici bir haberin diğer yayın organlarında da yer alması, haberin çekiciliğini; sadece bir yayın organında yer alması ise habercinin haber yakalamadaki başarısını, bazen de haber cümlesindeki ilgi toplayan hileyi işaret etmektedir.

YÖNTEM

Çalışmada Kullanılan Yöntem

Araştırmada Türkiye’de günlük satış rakamı en yüksek olan ulusal gazetelerden beşi seçilerek on gün boyunca karşılaştırmalı olarak taranmış, birden fazla gazetede paralel haberler tespit edilerek alan yazınındaki “haber cümlesi yazma ölçütleri”ne göre değerlendirmeye tâbi tutulmuştur. Bazı haberlerin gazetelerin farklı nüshalarında paralel haber olarak yer aldığı görülmüştür; bundan dolayı haberlerin servis tarihleri dikkate alınmıştır; sadece aynı gün birden fazla gazetede paralel haber olarak yer almasına dikkat edilmiştir.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Gazetelerin satış rakamları günden güne farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle çalışma için gazetelerin sadece 23.02.09 – 02.03.09 tarihleri arasındaki en yüksek satış rakamlarına göre ilk beş ulusal gazeteyle sınırlandırılmıştır.

Seçilen gazetelerde yer alan haberlerin sadece birden fazla gazete tarafından servis edilenleri değerlendirmeye alınmıştır. Herhangi bir gazetenin başka bir gazete tarafından yer verilmeyen haberi incelemeye alınmamıştır.

Çalışma, seçilen gazetelerin on günlük (02.03.2009 /11.03.2009) tarihleri arasında nüshalarıyla sınırlandırılmıştır.

Varsayımlar

Seçilen gazetelerin, ulusal gazetelerin haber sunum tekniklerini yeterince temsil ettiği varsayılmıştır.

On günlük tarama sürecinin, birden fazla ve yüksek tirajlı gazetelerin taranmasından dolayı, yeter miktarda haber cümlesi tipini elde etmeye uygun olduğu varsayılmıştır.

Bulgular ve Yorumları

Türlerine Göre Haberlerin Dağılımı

Haber Türü	Haber Sayısı	Haber Türü	Haber Sayısı	Haber Türü	Haber Sayısı
Toplumsal	70	Adli	11	Politik	22
Üniversite	14	İş dünyası	9	Ulaşım	7
Meteoroloji	3				
				TOPLAM	136

Haber ortaklıklarının en fazla toplumsal nitelikli haberlerde bulunduğu görülmektedir. Bunu politik haberler ve üniversitelerle ilgili haberler izlemektedir. Paralel haberlerin hangi tür haberde yoğunlaştığı çalışmanın konusunu oluşturmadığından bu tablo hatalı haber ve haber cümlelerinin hangi tür haberlerde yoğunlaştığını anlamada yardımcı olacaktır.

Yukarıdaki tabloda yer alan çeşitlilikteki 136 haber cümlesinin yaklaşık %57'sinde (78 haber) alan yazınından derlenen haber cümlesi ve gövdesi kriterlerine uygunluk bulunmadığı tespit edilmiştir.

Gazetelerin Hatalı Haber Cümlesi Oranları

	Elde Edilen Paralel Haber Toplamı	Hatalı Haber Sayısı
A Gazetesi	29	18
B Gazetesi	28	13
C Gazetesi	36	26
D Gazetesi	29	15
E Gazetesi	14	6

Tabloda gazetelere karşı öznel bir tutumla yaklaşmış olma yargısından imtina edildiği için ve ayrıca çalışmanın amacı herhangi bir gazetenin haber cümlesi yanlışlarını ortaya koymak olmadığından gazete adları verilmemiştir. Gazeteler arasında hatalı haber cümlesi oranları bakımından önemli farklılıkların bulunduğu anlaşılmaktadır. E gazetesinin hatalı oranı %42'de kalırken C gazetesinin hatalı haber oranının yaklaşık % 72'ye ulaştığı görülmektedir. Haber profesyonelliği ile bir gazetenin satış miktarı arasındaki ilişkinin ne olduğunu bilmiyoruz; ancak, yüksek miktarda satışı bulunan bir gazetenin %72 gibi yüksek bir oranda kusurlu haber sunması, beklenen bir durum değildir.

Hatalı Haberlerin Hata Türlerine Dağılımı

Hata Türü	f	Hata Türü	f	Hata Türü	f
5N+1K	31	Kip	10	Bilinmeyen kelime	1
Kaynak göstermeme	19	Öznellik	9	Süslü	5
Karşıt görüşe yer vermeme	2	Abartılı ifade	7	Kesinlik taşımayan ifade	7

Turkish Studies

Hatalı Haber Cümlelerinin Haber Türlerine Dağılımı

Haber Türü	f	Haber Türü	f	Haber Türü	f
Toplumsal	39	Adli	4	Politik	12
Üniversite	9	İş dünyası	8	Ulaşım	3
Meteoroloji	2				

Gazeteler arasında en çok paralellik taşıyan haber türünün “toplumsal” nitelikli olması dolayısıyla, en yüksek hata miktarı da doğal olarak bu türde görülmektedir. Toplumsal nitelikli 70 paralel haberin %55’inde hata tespit edilmiştir. Bu rakam, toplam paralel haber/hata oranına uygundur. Ancak, bu tabloda dikkatimizi, “iş dünyası” ve “üniversiteler” ile ilgili haberler çekmektedir: İş dünyası paralel haberlerinin yaklaşık %88’inde kusur bulunmaktadır. Üniversite haberlerinin haber cümlelerinde ve haber gövdelerinde rastlanan hata oranı da, iş dünyası haberlerindeki kadar olmasa bile, politik haber cümlelerindeki hata oranını (%54) aşarak önemli bir ölçüye ulaşmıştır: %64.

Haber Cümlelerindeki Hata Çeşitliliğinin Haber Türlerine Dağılımı

Toplumsal Nitelikli Haberler			
Hata Türü	f	Hata Türü	f
5N+1K kuralına uymayanlar	17	Temel haber cümlesi kipinin dışına çıkanlar	10
Bilinmeyen kelime kullanma	-	Habere kaynak göstermeme (Haberi derleyeninin belirtilmemesi ve/veya haber gövdesinde kaynağı belirtmeme)	10
Haber cümlesine öznellik katma	3	Süslü ve gösterişli haber cümlesi kullanma	1
Haber gövdesinde karşıt görüşe yer vermeme	-	Haber cümlesinde abartılı ifade kullanma	1
Kesinlik taşımayan haber cümlesi kullanma	5	TOPLAM	47

Toplumsal nitelikli paralel haberlerde en sık karşılaşılan hatanın 5N+1K habercilik temel kuralına uyulmaması olduğu görülmektedir. Hata türlerinin tek tek ayrıntılı bir analizi yapılmamıştır; ancak buradaki hataların büyük çoğunluğunun “Ne zaman?” sorusuna cevap verilmemiş olmasından kaynaklandığı gözlemlenmiştir.

Temel haber cümlesi kipinin dışına çıkılarak yapılan hataların ise daha çok belirsiz geçmiş zamanla kurulan cümlelerden kaynaklandığı anlaşılmıştır; bunların ise aslında çoğunluğu hata kapsamında değerlendirilmeyebilir; çünkü bu kiple kurulan cümlelerin bir kısmının, “ifade kesinliği”ni bozmadığı gözlemlenmiştir.

Kaynak göstermeme hatalarının ise bir kısmı kaynak habercinin belirtilmemesinden, kalan kısmı ise haberin gövdesinde bilgiyi kimlerin verdiğinin belirtilmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu hata türünün oranı çok yüksek görünmese de metnin içeriğine ciddi zarar verebileceğinden, önemli sayılmalıdır.

Adlî Haberler			
Hata Türü	f	Hata Türü	f
5N+1K kuralına uymayanlar	-	Temel haber cümlesi kipinin dışına çıkanlar	-
Bilinmeyen kelime kullanma	-	Habere kaynak göstermeme (Haberi derleyen belirlenmemesi ve/veya haber gövdesinde kaynağı belirtmeme)	2
Haber cümlesine öznellik katma	-	Süslü ve gösterişli haber cümlesi kullanma	1
Haber gövdesinde karşıt görüşe yer vermeme	-	Haber cümlesinde abartılı ifade kullanma	
Kesinlik taşımayan haber cümlesi kullanma	1	TOPLAM	4

Adlî konularda belirlenebilen paralel cümlelerin sayısı oldukça azdır. Bunların üzerinden herhangi bir yorum yapmak sağlıklı olmayabilir; ancak, burada 5N+1K hatasına rastlanmaması dikkatimizi çekmektedir.

Politik Haberler			
Hata Türü	f	Hata Türü	f
5N+1K kuralına uymayanlar	3	Temel haber cümlesi kipinin dışına çıkanlar	1
Bilinmeyen kelime kullanma	1	Habere kaynak göstermeme (Haberi derleyen belirlenmemesi ve/veya haber gövdesinde kaynağı belirtmeme)	2
Haber cümlesine öznellik katma	3	Süslü ve gösterişli haber cümlesi kullanma	1
Haber gövdesinde karşıt görüşe yer vermeme	-	Haber cümlesinde abartılı ifade kullanma	6
Kesinlik taşımayan haber cümlesi kullanma	1	TOPLAM	18

Haber cümlesini abartılı oluşturma ve cümleye öznellik katma propaganda içeriğini güçlendirmektedir. Buna uygun olarak politik içerikli haber cümlelerinde abartılı ifadeler yer verilmesi dikkatimizi çekmektedir; bunda gazetelerin siyasî taraftarlıklarının rol oynadığı düşünülmektedir. Kullanılan abartılı ifadeler, bir siyasî grubun desteklenmesi amacıyla yönelik olarak görülmektedir. “Haber cümlesine öznellik katma” hatasını da “abartılı ifade kullanma” ile birleştirmek yanlış olmayacaktır. Bu durumda, propaganda üslubu taşıyan ifadeler daha da yoğunlaşacaktır.

Üniversite Haberleri			
Hata Türü	f	Hata Türü	f
5N+1K kuralına uymayanlar	3	Temel haber cümlesi kipinin dışına çıkanlar	-
Bilinmeyen kelime kullanma	-	Habere kaynak göstermeme (Haberi derleyen belirlenmemesi ve/veya haber gövdesinde kaynağı belirtmeme)	1
Haber cümlesine öznellik katma	3	Süslü ve gösterişli haber cümlesi kullanma	1
Haber gövdesinde karşıt görüşe yer vermeme	2	Haber cümlesinde abartılı ifade kullanma	1
Kesinlik taşımayan haber cümlesi kullanma	1	TOPLAM	12

Turkish Studies

Üniversite haberlerine karşı gazetelerin çok duyarlı oldukları görülmüştür. İlgili haberler az sayıda olmakla birlikte paralel haber olma özelliği çok yüksek bulunmuştur; “koridorda ıslık çalan profesör” haberi, taranan beş gazetede de paralel haber olarak yer almıştır. Politik nitelikli haberlerde olduğu kadar olmasa da burada da propaganda izlerine rastlanmaktadır. “Öznellik”, “karşıt görüşe yer vermeme”, süslü ve gösterişli haber cümlesine yer verme” aynı kapsamda düşünüldüğünde haber hatasının bir noktada yoğunlaştığı görülmektedir.

İş Dünyası Haberleri			
Hata Türü	f	Hata Türü	f
5N+1K kuralına uymayanlar	7	Temel haber cümlesi kipinin dışına çıkanlar	-
Bilinmeyen kelime kullanma	-	Habere kaynak göstermeme (Haberi derleyeninin belirtilmemesi ve/veya haber gövdesinde kaynağı belirtmeme)	-
Haber cümlesine öznellik katma	1	Süslü ve gösterişli haber cümlesi kullanma	2
Haber gövdesinde karşıt görüşe yer vermeme	-	Haber cümlesinde abartılı ifade kullanma	-
Kesinlik taşımayan haber cümlesi kullanma	-		10

İş dünyası haberleri sayıca çok az görünmektedir; ancak, belirlenen dokuz paralel haberin sekizinde on çeşit hataya rastlanması, ortaya çıkan veriyi değerli kılmaktadır. Burada toplam dokuz haberin yedisinde 5N+1K kuralına uyulmadığı görülmektedir; bunların da tamamına yakını “Ne zaman?” sorusuna yer verilmemesidir. Aynı hata türüne, diğer haber gruplarında da sık rastlanmıştır. İş dünyası haberlerinde yoğunluk kazanması, dikkatli bir okuyucuya kötü bir reklam metnini düşündürülebilir.

Ulaşım Haberleri			
Hata Türü	f	Hata Türü	f
5N+1K kuralına uymayanlar	1	Temel haber cümlesi kipinin dışına çıkanlar	-
Bilinmeyen kelime kullanma	-	Habere kaynak göstermeme (Haberi derleyeninin belirtilmemesi ve/veya haber gövdesinde kaynağı belirtmeme)	1
Haber cümlesine öznellik katma	-	Süslü ve gösterişli haber cümlesi kullanma	-
Haber gövdesinde karşıt görüşe yer vermeme	-	Haber cümlesinde abartılı ifade kullanma	1
Kesinlik taşımayan haber cümlesi kullanma	-	TOPLAM	3

Ulaşım haberleri de gündeme nadir giren haberlerdendir. Dolayısıyla, bu rakamlar üzerinden değerlendirme yapılamaz.

Turkish Studies

Paralel Haberlerde Hiç Rastlanmayan Hata Türleri

Az sayıda sıfat ve zarfla tasvir edilmiş olma	Gramer bakımından “olumlu cümle”lerle kurulma
Yalın ve olabildiğince kısa olma	Doğruyu yansıtma
Özne ile yüklemi birbirine yaklaştırma	Soru cümleleriyle sunmama
Okuyucunun ilgisini çekme	

Yukarıdaki hata türlerine alan yazınında tanımlanmakla birlikte taranan paralel haberlerde hiç rastlanmamıştır. Bu hata türlerinden bazıları, araştırmacı tarafından kontrol edilemeyeceği için haber cümlesi taramada dikkate alınmamıştır. Bunlar, “doğruyu yansıtma” ve “okuyucunun ilgisini çekme” kriterleridir. Diğer beş hata türüne rastlanmamış olması, habercilik adına değerli ve olumlu bir kayıttır.

Sonuç ve Toplu Değerlendirme

En yüksek tirajlı beş ulusal gazetenin on günlük nüshalarının taranması sonucunda 136 paralel haber elde edilmiştir. Tespit edilen paralel haberler nitelik bakımından şu ana gruplar altında toplanmıştır: Toplumsal nitelikli olanlar, politik olanlar, adli haberler, iş dünyası haberleri, üniversitelerle ilgili haberler, ulaşım haberleri ve meteoroloji haberleri. Bu haberler, alan yazınından belirlenen haber cümlesi ve gövdesiyle ilgili on altı kritere göre değerlendirilmiştir. Kriterlerin dokuzuyla ilgili hatalı haber tespit edilirken, yedi kriter bakımından hiçbir hataya rastlanmamıştır. En çok hatalı haber toplumsal nitelikli olanlarda (39 hata), en az hata ise adli haberlerde, ulaşım ve meteoroloji haberlerinde görülmüştür. Hata türleri bakımından incelendiğinde ise çok sık karşılaşılan 5N+1K hataları dikkatimizi çekmiştir (39 hata); bunu, haberin kaynağını açık belirtmeme hataları (19 hata) izlemektedir. Az sayıdaki politik haberde, üniversite ve iş dünyası haberlerinde öznelliğin, abartı ve süslü ifadelerin yüksek oranlarda görülmesi anlamlı bulunmuştur. Gramerle ilgili bazı hataların hiç görülmemesi (yalın ve kısa cümle kurmama, yapıcı olumlu cümle kurmama, soru cümlesiyle haber başlığı oluşturmama gibi), bazılarında da çok az rastlanması (temel üç kipin dışına çıkma, çok sayıda sıfat ve zarfla betimleme cümlesi kurma, cümlenin kesin bir yargı taşımaması gibi) olumlu bir sonuç olarak kaydedilmiştir.

Haber cümlelerinin ve gövdelerinin taşımamaları gereken nitelikler bakımından daha detaylı çalışmalarla incelenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Özellikle, hata türlerinden her birisinin ayrı bir çalışmaya konu edilmesi gerekmektedir. Böylece, hatalı haber cümlesi kurma ve haber gövdesi oluşturma nedenleri de aydınlatılmış olacaktır.

Tarama Tarihlerine Göre Paralel Haberlerin Listesi
(Haber Başlıklarıyla)

02.03.2009 Tarihli Paralel Haberler			
Toplumsal	Milliyet (Turşucu fuhuş şebekesi kurmuş) Posta (Turşucuda kirli işler) Sabah (Turşucuya fuhuş baskını)	Adliye	Posta (ÖLÜMÜNÜ YAZDI) Milliyet (Çeber, Yaklaşan ölümünü anlatmış: İşkence altında son mektup!)
Toplumsal	Sabah (Birlikte ava gittiği kuzenini öldürdü) Posta (Teyze oğlunu avda öldürmüş)	Toplumsal	Posta ('Sivil polisim' deyip kurşun yağdırdı) Sabah ('Sivil polisim' diyerek öldürdü) Milliyet ('Omuz atma' kavgasında 2 ölü) Hürriyet (İki kardeşi sokakta vurdular)

03.03.2009 Tarihli Paralel Haberler			
Üniversite	Sabah (YÖK Genel Kurulu'na jet hızıyla atama) Posta (Türban savunucusu YÖK'e atandı) Milliyet (YÖK'te İlahiyat Çatlağı)	Üniversite	Sabah (YÖK bahçesinde ceylan besleyecek) Posta (Bu poz Başbakan'ı kızdırabilir!)
Üniversite	Zaman (Tıp fakülteleri arasında akademisyen rotasyonu) Hürriyet (Tıptaki mecburi hizmet AİHM'lik) Milliyet (Tıpta sevk tartışması)	Toplumsal	Hürriyet (Yeğeniyle evlenmeyen sevgilisini vurdu) Posta (Yeğeni uğruna katil oldu)
Üniversite	Posta (Profesörü ıslık yaktı) Sabah (Işıklıla 'Halimem'i çalana soruşturma) Hürriyet ('Tombalacık Halime' türküsü profesörün başına iş açtı) Milliyet (Bu da ıslık soruşturması) Zaman (Koridorda ıslık çalan öğretim üyesine soruşturma açıldı)	Ulaşım	Hürriyet (Metrobüs 1 ay gecikmeyle bugün Anadolu Yakası'nda) Sabah (Metrobüs kıtaları aştı)

Turkish Studies

04.03.2009 Tarihli Paralel Haberler			
İş dünyası	Hürriyet ('Yumuşaklık' rekortmeni İpek Kağıt, 400 milyon dolar yatracak) Milliyet (İpek'e 40. yaş günü hediyesi)	Toplumsal	Hürriyet (Çöp evde yaşayan çocuklar koruma altında) Milliyet (Üç kardeş çöp evde yaşıyordu: Buna yürek dayanmaz!) Posta (Kendisi tatlı dünyası acı)
İş dünyası	Milliyet (290 milyon aboneyi konuşuruyor) Posta (Vodafone sürpriz yaptı) Hürriyet (Vodafone, 1.3 milyar TL yatracak, fiyatta 'ölümcül indirim' yapmayacak)	Toplumsal	Posta (Şehidin ailesine şoku) Milliyet (Şehit ailesine intihar şoku) Hürriyet ('Şehit' dendi intihar çıktı)

05.03.2009 Tarihli Paralel Haberler			
Toplumsal	Hürriyet (Kocasını döven kadına eve yaklaşmama cezası) Posta (Kocasını dövene ceza) Sabah (İçip içip kocasını döven kadına 6 ay uzaklaştırma)	Toplumsal	Posta (Türk usulü kaza) Hürriyet (592 metre hata) Sabah (Pilotlar geç fark etti) Milliyet (İrtifa göstergesi arızalıymış)
Toplumsal	Hürriyet (Vahşette 'şüpheli' genç kızın sevgilisi) Posta (Kesik başın sırrı kıskançlık) Sabah (Vahşi cinayette sır perdesi aralanıyor) Milliyet (Liseli Münevver'in ölümü sır)	Toplumsal	

06.03.2009 Tarihli Paralel Haberler			
Politik	Posta (Rabbim Cleveland dedi) Hürriyet (Allah'tan yardım istedim Cleveland içime doğdu)	Adliye	Hürriyet (Kol kola girme cezası) Posta (Hakemden 'Kol kola girin' cezası)
Toplumsal	Posta (Evde kan izleri) Hürriyet (Ekip kurduk onu arıyoruz)		

Turkish Studies

07.03.2009 Tarihli Paralel Haberler			
Toplumsal	Hürriyet (Münevver cinayetinde söylenti bombardımanı) Sabah (Bugün doğum günüdür) Posta (Şoför de kayıp; Facebook'ta da aranıyor) Milliyet (Kesik baş cinayetinde 'sanal' umut) Zaman (Testeredeki kan izi araştırılıyor)	Toplumsal	Posta (Vahşet) Hürriyet (Otoyolda 3 ceset) Zaman (Yol kenarında esrarengiz 3 ceset) Milliyet (3 kişiyi başlarından kurşunlayıp yol kenarına attılar; Otobanda katliam!) Zaman (Yol kenarında esrarengiz 3 ceset)
Adliye	Zaman (Ek belgeleri görünce şaşırıldı: Ben bunları bilgisayarımın silmişim); (Bilgisayardan sildiği dosyalar cezaevinin yolunu açtı) Sabah (27 saat ifade veren Balbay tutuklandı) Milliyet (Balbay ve Aydın tutuklandı)	Üniversite	Hürriyet (Üniversitelilerin yüzde 87'si tacize uğramış) Milliyet (Kampusta taciz var)
		Toplumsal	Posta (Trafikte intihar) Sabah (Seyir halinde borç intiharı)

08.03.2009 Tarihli Paralel Haberler			
Politik	Hürriyet (Obama Sürprizi) Posta (Yer Yerinden Oynar) Zaman (Obama'dan Türkiye sürprizi)	Politik	Milliyet ('İlmli İslam' tanımına NO!) Posta (Türkiye'yi ilmlî İslam ülkesi olarak görmüyoruz)
Toplumsal	Zaman (Ankara'daki katliamda miras kavgası şüphesi) Hürriyet (Katil şüphelisi amca oğlu) Milliyet (Sır infazda büyük oğul da öldürülmüş) Sabah (Dördüncü kurban ağabey) Posta (Vahşette 1 kurban daha)		

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

09.03.2009 Tarihli Paralel Haberler			
Toplumsal	Sabah (Katiller beyaz ayakkabıdan teşhis edildi) Posta (Spor ayakkabısı katili yakalattı)	Toplumsal	Milliyet (Korkunç Şüphe; Anne, bebeğini vahşice öldürdü) Sabah (Psikolojik sorunlu anne 33 günlük bebeğini öldürdü) Hürriyet (Bebeğini yirmi yerinden bıçakladı); (33 günlük kızını bıçakla öldürdü) Posta (33 günlük kız bebeğini 33 yerinden bıçakladı)
Toplumsal	Sabah (Münevver'in katil zanlısı 6 gündür kayıp) Posta (Kafayı Çekti Münevver'i Testere İle Kesti) Milliyet (Kesik Baş Cinayetinde Bir Yetkili Açıkladı: Katil, aşırı alkollü ve haplıydı)	Toplumsal	Zaman (Katil zanlısı, aileyi para çekmek için bankaya götürmüş) Sabah (Yakalanmasaydı bugün evlenecekti) Milliyet (Zanlı: Anne İle Kardeşlerini Ağabey Öldürdü; Katliamda şok iddia)
Politik	Sabah (Dünyanın Gözü Obama'nın Türkiye Ziyaretinde: Yeni dönemin adı DERİN İTTİFAK) Milliyet (YENİ DÖNEM) Zaman (Obama'nın antidepresan ziyareti)	Politik	Posta (HİLEİ KALABALIK) Milliyet (AKP mitinginde 'photoshop' kalabalığı) Hürriyet (Manisa klonları)

10.03.2009 Tarihli Paralel Haberler			
Toplumsal	Hürriyet (Küçük kızla birlikteliğin cezası 33 yıl hapis) Posta (İmam nikahlı birlikteliğe 33 yıl hapis)	İş dünyası	Milliyet (TTNet'in yeni silahı, 'mini laptop' olacak) Zaman (Müşterilerimize ucuz bilgisayar satacağız) Sabah (TTNet, abonelerini mini dizüstü ile tavlayacak) Hürriyet (TTNet, yeni aboneye 'netbook' verecek)
Politik	Sabah (OBAMA'NIN TÜRKİYE ZİYARETİ YUNANİSTAN'I KISKANDIRDI: Komşu çatladı!) Milliyet ('Obama gelmiyor' diye Atina şoka girdi) Posta (YUNANİSTAN'da Obama kıskançlığı)	Toplumsal	Posta (VAHŞET) Milliyet (Kardeşini yaktı mı?) Sabah (Kardeşini sobada yaktı küllerini çatıda sakladı) Hürriyet (İntihar görüntülü cinayet olabilir) ; (Çatıdaki çuvaldan yanmış kemik çıktı) Zaman (Ataşehir'de vahşi cinayet: Kardeşini öldürüp sobada yaktı)
Politik	Sabah (Miting değil mevlit) Milliyet (Küçük kızlardan Kürtçe ilahi)	Meteoroloji	Sabah (Toz bulutu ve yağın çamur, hayatı felç etti) Hürriyet (Şırnak'a toz çöktü okullar tatil oldu) Posta (Burası Şırnak ve saat 12.00)

Turkish Studies

11.03.2009 Tarihli Paralel Haberler			
Toplumsal	Sabah (Ajda Kürtçe şarkı söyledi) ; (Hep bir ağızdan Güldünya Şarkıları) Posta (Süperstar'dan Kürtçe türkü) Milliyet (Ajda Kürtçe söyledi) Hürriyet (TARİHE GEÇECEK KONSER)	Politik	Sabah (Bir buçuk saatte Eskişehir'e geldi sıra İstanbul'da) Posta (Hızlı tren sınavı geçti) Zaman (Hızlı trene ilk seferinde tam not) Hürriyet (Hızlı trende 250 kilometre hızda basın tanıtımı) Milliyet (Hızlı tren ilk sınavını verdi)
Toplumsal	Sabah (Cinayette para zanlıdan çıktı) Zaman (Katledilen ailenin parası zanlının arkadaşında çıktı)	Toplumsal	Zaman ('13 günlük bebeğini döverek öldürdü' iddiası) Posta (ÇOK GEÇ KALDINIZ) Sabah (13 günlük bebeği döverek öldürdü)

KAYNAKÇA

- ADİL, İdris (1988), **Uluslar arası İletişim Düzeni ve Türk Basınının Dış Haber Kaynakları**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Korkmaz Alemdar, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- AKYOL, Hayati (2006), **Türkçe Öğretim Yöntemleri**, Kök Yayıncılık, Ankara.
- BANAR, Seçil (2006), **Türkiye'de Haber Verme İşlevinin Kişilik Hakları ve Etik Yaklaşımına Değerlendirilmesi**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 15, s.125-137.
- BURNS Paul C., ROE Betty D., ROSS Elinor P., **Teaching Reading In Elementary Schools**, Houghton Mifflin Company, Boston 1982.
- CEMİLOĞLU, İsmet (1994), **14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiyâ Nüshası Üzerine Sentaks İncelemesi**, TDK Yay., Ankara.
- DEVRİM, Hakkı (2005), **Reyhan Gürtuna'nın Şapkaları**, Radikal Gazetesi, 10 Mart. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=146069>
- DUMANLI, Ekrem (2003), **Haber Kılavuzu**, Zaman Kitap, İstanbul.
- DUMANLI, Ekrem (2007), **Medya**, Zaman Kitap, İstanbul, 3. Baskı.
- ERGİN, Akif (1998), **Öğretim Teknolojisi-İletişim**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2. Baskı.
- ERGİN, Muharrem (1985), **Türk Dil Bilgisi**, Boğaziçi Yayıncılık, İstanbul, 16. Baskı.
- KILIÇ, Filiz (2005), **Kırgız Türkçesinde Algısal Delile Dayalılık**, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, Mart.
- KÖSTEKÇİ, Mehmet (1992), **Üniversite Öğrencilerinin Cümle Hataları Üzerine Bir Analiz Çalışması**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Önal, Gazi Üniv. Sosyal Bil. Enst., Türkçe Eğitimi Bilim Dalı.
- MORA, Necla (2008), **Medya Çalışmaları, Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim**, Alt Kitap.
- ÖZDEMİR, Sevim (2002), **Cubrân Halil Cubrân'ın "Surâhu'l-Kubûr" Adlı Hikâyesi**, Nüsha, Yıl:2, Sayı:5, Bahar.
- YÜKSEL, Erkan (2006), **Radyo ve Televizyonlarda Haber Dili ve Haber Yazım Teknikleri**, Yerel Medya Eğitim Seminerleri, XII. Yerel Medya Eğitim Semineri, Konrad Adenauer Vakfı, 13-14 Nisan Adana.
- YÜKSEL, Erkan (2009), **Hangi Haber Aktarma Yüklemini Nerede Kullanılır?** <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/dkm/article.php?sid=7344>
- Türkçe Sözlük** (2005), Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara.
- <http://www.propagandacritic.com>, (08.04.2005)
- <http://www.medyatava.com/tiraj.asp>, (03.03.2009).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011